

חוברת הדרכה לכתובת הצעת מחקר

ועבודת דוקטורט

**פרופ' עקיבא פרדקין
מכון PHD ללימודי דוקטורט**

2022

חוברת הדרכה לכתובת הצעת מחקר ועבודת דוקטורט

החוברת מוגשת ונשלחת לכול המתעניינים בכתובת דוקטורט

תוכן עניינים

- 1 | חובותיו של הטוען לקבלת תואר דוקטורט
- 2 | מהי עבודת דוקטורט?
- 3 | כתיבת הצעת מחקר - רציונל ומבנה

- 4 | מבנה עבודת הדוקטורט
- 5 | שיקולים בבחירת נושא לעבודת הדוקטורט
- 6 | עמוד השער
- 7 | תוכן עניינים
- 8 | פרקי המבוא:
  - 8.1 הקדמה
  - 8.2 הגדרת מטרת המחקר
  - 8.3 שאלות המחקר
- 9 | **סקירת ספרות**: החלוקה, הסגנון, הכתיב, הפניות לביבליוגרפיה
- 10 | **השערות המחקר** (לא חובה)
- 11 | **פרקי השיטה** (מתודולוגיה):
  - 11.1 הגדרות המחקר: המחקר הכמותי או המחקר האיכותני
  - 11.2 אוכלוסייה ומדגם (במחקר כמותי בלבד)
  - 11.3 כלי המחקר - שיטת איסוף הנתונים
  - 11.4 נוהל המחקר
  - 11.5 שיטת העיבוד הסטטיסטית של הממצאים (במחקר כמותי בלבד)
- 12 | **ממצאים**
- 13 | **דיון ומסקנות**
- 14 | **סכום** (כולל המלצה למחקרים נוספים ואזכור חסרונות המחקר)
- 15 | **כתיבת רשימה ביבליוגרפית**
- 16 | **נספחים**

- 17 | ביבליוגרפיה שהייתה בשימוש בהכנת חוברת זו

חובותיו של הטוען לקבלת תואר דוקטור

- 1 | הדוקטורנט צריך להוכיח שהינו בעל ידע, מיומנות ויכולת ליזום, ולבצע מחקר מדעי עצמאי.
- 2 | הטוען לדוקטורט (PhD) חקר, פיתח והעלה על הכתב עבודת דוקטורט שכוללת את ההיבטים והכלים הבאים:
  - א. דיון וניסוח של בעיה והגדרת מטרות המחקר כהלכה.
  - ב. העבודה חייבת להראות ולהוכיח שהדוקטורנט:
    - ג. מכיר את הספרות המדעית ואת ההישגים המדעיים בתחום הדוקטורט.
    - ד. הגדיר את הבעיות בתחום המדעי בו הוא עוסק.
    - ה. הינו בעל יכולת למיין ולסווג באופן שיטתי את הלכי הרוח והתזות השונות ולברר בהן את העמדה שלו תוך כדי יכולת לטעון לזכותה.
    - ו. הינו בעל יכולת לעצב ולהסביר את התוצאות של מחקרו המדעי באורח מובן, הגיוני ומדויק.
    - ז. העבודה צריכה לגלם בתוכה תוצאות מדעיות שימושיות שמהוות תרומה למדע או תרומה לעשייה האנושית כגון:
      - תוספת לתיאוריה קיימת או למתודולוגיה, אשר מחזקת את תוקף התיאוריה הקיימת או מרחיבה את תחומי יישומה. עיבוד ופיתוח שיטה (או גישה) חדשה או שכלול של מתודה ידועה מראש כדי יכולת לפתור בעיה. יישומם של תיאוריות או מתודולוגיות קיימות להסברה או לאנליזה של תהליכים קונקרטיים תוך הגעה למסקנות מוגדרות וכן להמלצות לעתיד. יישומה של גישה קיימת לצורך פתרון בעיה קונקרטיית בליווי מסקנות והמלצות מוגדרות.

מהי עבודת דוקטורט (תואר שלישי)?

עבודת מחקר, בעלת מבנה ודרך כתיבה קבועים הנהוגים בעולם האקדמי כולו. עבודת הדוקטורט, מציגה נושא מסוים ודנה בו לעומק. דרך הכתיבה קצרה, בהירה, אובייקטיבית ועניינית. כל הכתוב בעבודה האקדמית ראוי לציון מקור החוקר ממנו נלקח, פרט למחקר עצמו אותו מבצע כותב העבודה.

עבודת הדוקטורט אמורה להעלות בעיה הדורשת פתרון. הפתרון הנ"ל אמור להיות מושג על ידי עבודת שטח או עבודה עיונית ולהציע תשובות למטרה ולשאלות המחקר אותה בחר כותב העבודה לשאול. נושא המחקר, מטרותיו ושאלות המחקר צריכות להיות בעלות יכולת חקירה, מעניינות מבחינה מדעית ויש לנסח אותן באופן מדעי. עליהן להיות מוגדרות היטב מתומצתות וברורות לקורא, עליהן לתרום לחקר נושא העבודה ולאפשר להגיע לנתונים עליהם מתבסס המחקר.

להבדיל מעבודות מחקר לתואר ראשון או שני, על המחקר בתואר השלישי להיות ראשוני, כלומר בעל נושא חדש או זוויות חדשות (כולל שינוי זמן או מקום או

אוכלוסייה לנושא שכבר נחקר). כמו כן בדוקטורט יש צורך להביא לבדיקה תיאוריה או מודל כלשהו. לחילופין אפשר שעבודת הדוקטורט תבקש לענות על בעיה מסוימת. העבודה לתואר שלישי יכולה להיות המשכה או פיתוחה של עבודת התזה לתואר שני. ההיקף המומלץ של עבודת הינו 120 עמודים.

כתיבת הצעת מחקר - רציונל ומבנה

הצעת המחקר הינה כרטיס הביקור של המתעניין ברכישת תואר שלישי. ההצעה היא, למעשה, בקשתו של הסטודנט הפוטנציאלי לדוקטורט מהאוניברסיטאות השונות לקבלתו כסטודנט בפועל. ההצעה נשלחת לאוניברסיטאות השונות ואלו לאחר עיון מעמיק מביעות את הסכמתן או אי הסכמתן לקבלת הסטודנט ללימודים. הצעת המחקר צריכה להיכתב על פי הכללים הנהוגים בעולם האקדמי הנהוג בעולם כולו. מבנה ההצעה דומה למבנה העבודה עצמה (לא כולל תוצאות ומסקנות). ראשי הפרקים בהצעה הם זהים לעבודה הגדולה עד שלב המחקר. הרי ההצעה באה לפני המחקר ומבקשת את אישור ביצועו. נושא העבודה נכתב כלשונו בהצעה, כמו כן מטרת המחקר, שאלות המחקר והשערות המחקר. סקירת הספרות בהצעה היא מצומצמת באופן משמעותי מזו הנסקרת בעבודת הדוקטורט ומכילה עד עשרה עמודים. סקירת הספרות מחולקת גם היא לראשי פרקים, אך במהלך כתיבת העבודה ניתן לשנות אותם לפי הצורך או לפי התקדמות הכתיבה. פרק השיטה נכתב גם הוא אך אינו שלם. החוקר כותב על האוכלוסייה אותה הוא רוצה לבדוק, כמו כן מציג את כלי המחקר שבו הוא רוצה להשתמש. אין חובה עדיין להציג את השאלון עצמו. במידה והוגש השאלון יש אפשרות לשנות אותו לפי הצורך המתבקש בשטח. נוהל המחקר הצפוי נכתב גם הוא וכמובן גם הוא יכול לעבור שינויים.

מבנה הצעת מחקר לעבודת דוקטורט

- 1 | **כותרת** - שם העבודה - השם צריך לתת לקורא הסבר על המהות המרכזית של המחקר.
- 2 | **פרק המבוא** - יכלול את תת הפרקים הבאים:
  - א. הקדמה - מיועדת להכניס את הקורא לתחום המחקר, להצביע על נחיצותו ועל מקומו של החוקר.
  - ב. מטרת המחקר - יש להצביע על מטרת העל של עבודת המחקר והשימוש שיהיה לה.
  - ג. שאלות המחקר - החוקר נדרש לכתוב על איזה שאלות יבקש מחקרו לענות. הניסוח צריך להיות בצורת שאלות, כלומר להתחיל במילה "האם" ולהסתיים בסימן שאלה.

ד. סקירת ספרות -

סקירה מקוצרת מאד אך עדכנית במקסימום האפשרי של הספרות (כולל מחקרים, כתבות, ספרים, אתרי אינטרנט וכל חומר כתוב אחר בנושאי המחקר). סקירת הספרות חייבת להתייחס לכל משתני המחקר. בהצעת המחקר אין צורך להראות יידע ובקיאיות בספרות עצמה אבל הסקירה צריכה ללמד כי החוקר בדק שיש לו בסיס ביבליוגרפי לעבודתו וכי ברגע שיאשרו לו את הנושא הוא יקרא את הספרים, המאמרים, המחקרים והאתרים הקשורים לנושא המחקר.

יש משמעות רבה לתאריכים של הפרסומים השונים.

ה. השערות המחקר - (לא חובה).

3 | פרק השיטה -

א. אוכלוסייה ומדגם -

תיאור האוכלוסייה כולה אשר תוצאות המחקר יתייחסו אליה ומספר הנבדקים (מדגם) המתוכנן ומאפייניהם (מתאים למחקר כמותי בלבד).

ב. כלי המחקר -

תיאור נרחב של כל אחד מכלי המחקר אשר החוקר מתכוון להשתמש בהם והמאפיינים שלו כולל מה מטרתו ולאילו אוכלוסיות הוא מיועד.

ג. נוהל המחקר -

מתאר את התהליך המתוכנן של המחקר כלומר את סדר ההתרחשויות הצפוי וכולל:

- כיצד יאתר החוקר את המדגם ובאיזו מידה תואם המדגם את אוכלוסיית המחקר?

- כיצד יועברו השאלונים? סדר העברת השאלונים לנבדקים מה יאמר לנבדקים?

- האם הובטחה האנונימיות ושמירת סודיות התשובות?

- האם יערכו תצפיות? כיצד? האם יאספו נתונים ומהיכן?

- החוקר יציין את כל הנושאים הטכניים הקשורים באיסוף הנתונים.

ד. שיטות העיבוד הסטטיסטיות -

- החוקר יציין באלו שיטות סטטיסטיות הוא מתכוון להשתמש לעיבוד הנתונים שאסף (מתאים למחקר כמותי בלבד).

- 4 | רשימה ביבליוגרפית - (היקף מומלץ - 5 - 10 עמודים)

מבנה עבודת דוקטורט

עמוד השער ושם העבודה (הנושא)

תקציר העבודה

תודות

1 | פרקי המבוא

הקדמה

מטרה

שאלת המחקר

סקירת ספרות מחולקת לראשי פרקים

השערת המחקר (לא הכרחי)

2 | פרק השיטה ואיסוף הנתונים

אוכלוסייה ומדגם

שיטת המחקר

נוהל המחקר

שיטת עיבוד הנתונים

3 | ממצאי המחקר (תוצאות)

4 | דיון ומסקנות

5 | סכום

חסרונות המחקר

הצעה למחקרים נוספים

6 | ביבליוגרפיה

7 | נספחים

בחירת נושא לדוקטורט

שיקולים בבחירת הנושא:

- 1 | חשוב שהנושא יהיה קרוב לליבו של החוקר. על החוקר לעסוק בכתיבת העבודה זמן ממושך וחשוב שהנושא יהיה מעניין ומושך כדי להתמיד בעבודה.
- 2 | שדרוג מבחינה מקצועית. חשוב על הקידום המקצועי אותו אתה יכול להשיג עם גמר העבודה וקבלת התואר.
- 3 | קירבה למקורות מידע ספרותיים. עם בחירת הנושא בדוק את כמות הספרות המקצועית שקיימת בתחום והמחקרים שהתקיימו בעבר.
- 4 | גישה לנחקרים או לנתונים. חשוב ביותר שהחוקר יבדוק את הגישה לנחקרים ואת יכולתם ומידת רצונם לחשיפה (למרות ההבטחה לאנונימיות).
- 5 | שיקול אקדמי – המחקר יתרום להבנת תחום המחקר.

להבדיל מתחום המחקר אותו אנו מנסחים בכלליות, על נושא המחקר להיות מנוסח בלשון בהירה מתומצתת, מדויקת אשר ממנה ניתן להבין את משתני המחקר. נושא העבודה יציג בכלליות את נקודות הדיון העיקריות ויאפשר הצגת שאלות מחקר, דיון והסתכלות על מקורות ספרותיים שנכתבו בעבר. חשוב לנסח נושא מחקר מצומצם או סביר בהיקפו ובמורכבותו כדי שיתאפשר סיומו של המחקר בזמן סביר ובאמצעים המוקצים לו. כאשר אנחנו באים לנסח את נושא המחקר עלינו לשאול את עצמינו שאלות רבות כגון מה עלי לחקור? אילו נתונים עלי לחפש? באיזו גישה לנקוט? ועוד, אך התשובות יכולות להשתנות עם הזמן ועם התקדמות העבודה (בעיקר במחקר האיכותני. יפורט בפרק המחקר האיכותני).

עמוד השער ושם העבודה

עמוד השער הוא חלון הראווה לעבודה כולה. עמוד זה חייב לתת לקורא את המידע הבסיסי לגבי העבודה: שם העבודה, מסגרת המוסד בו נכתבה העבודה, מנחה העבודה, פרטים מזהים של מגיש העבודה ותאריך ההגשה. אין לקשט את עמוד השער ואין להוסיף תמונות. יש להשתמש בגופן רגיל בלבד ובסגנון וגודל של כותרת, למראה מקצועי ואובייקטיבי.

דוגמא לעמוד השער ראה בנספח מס' 1

תוכן העניינים

תוכן העניינים הוא המקום הראשון בו הקורא יכול להתרשם ממבנה העבודה ותוכנה. מסייע לקורא למצוא את העמוד בו מופיע כל אחד מחלקי העבודה. חשוב לכלול בתוכן העניינים את כל הכותרות שבעבודה. תוכן העניינים יכול את

רשימת הפרקים של העבודה וכן את כל תתי הפרקים שלה.
מומלץ לכתוב את תוכן העניינים בכלליות בתחילת העבודה אך בסיומה יש לבצע את השינויים המתאימים ולגבש את תוכן העניינים הסופי.

המבוא

המקום היחיד בעבודה בו החוקר מביא את עצמו.

במבוא על החוקר להציג את נושא העבודה, לכתוב מה הביא אותו להתעמק בנושא המבוקש, עליו להביא בקצרה את הרקע של הנושא ומדוע הוא ראוי לחקירה כמו כן, עליו להביא את הרקע ממנו מגיע החוקר.

המבוא סוקר בקצרה את הטעונונים המרכזיים של כותב העבודה, מבהיר את שיטת עבודתו, משמש להצגת הנחות יסוד שעליהן מבוססת העבודה ומגדיר בצורה נרחבת יותר את נושא המחקר.

המבוא מביא תיאור כללי של מצב המחקר בסוגיה הנידונה. ומציג את סוגי המקורות המרכזיים ששימשו לכתובת העבודה.

על המבוא להיות כתוב בזמן עתיד.

רצוי לכתוב את המבוא לאחר קריאת הספרות הרלוונטית בנושא.

היקף המבוא 2-3 עמודים.

מטרת המחקר

מטרת המחקר היא פועל יוצא של נושא המחקר. עליה להיות מנוסחת במשפט אחד אשר יבהיר וילמד על מהות החקירה אשר תתקיים בהמשך.

שאלות המחקר

שאלות המחקר מגדירות את הדברים שהחוקר רוצה להבין, ושעליהם המחקר נותן תשובות. הגדרה ברורה ומדויקת של מה החוקר מתכוון לחקור במחקר ועל אלו שאלות הוא מחפש תשובות. שאלות המחקר מקשרות בין מטרות המחקר, התיאוריה והידע העכשוויים, המחקרים הקודמים והתוקף שלהן לכלל שלימות בהירה.

שאלות המחקר במחקר הכמותי מנוסחות מראש ומהלך המחקר נקבע על פיהן. מול מחקר זה עומד החוקר האיכותני שמתחיל באינטראקציות הנבחנות בזיקה לדפוס כללי. לראשונה מוגדרות שאלות מחקר תחליות הנובעות מהסתכלות ראשונית ומציגות בעיות זמניות וכלליות שבמהלך המחקר תתברר מידת פירוטן. כלומר הניסיון להגדיר תהליכים רחבים לכלל שאלת מחקר וניסוחה יתפתח במהלך המחקר, רק לאחר תפישת האירועים, אך בסופו של תהליך ינוסחו שאלות המחקר הסופיות בבהירות במקום המתאים להן לאחר מטרת המחקר.

היקף שני הפרקים הנ"ל - עמוד אחד.

סקירת ספרות

סקירת הספרות אמורה לסקור את הידע שכבר קיים בנושא הנחקר בדוקטורט מבחינה תיאורטית ומבחינה של ממצאי המחקרים הקודמים. הדיון הספרותי יכול כלול חלקים המסכמים תיאוריות וגישות הקיימות בספרות וכן תיאור מחקרים בתחום הרלוונטי, כאשר במוקד יעמדו מטרת ושאלות המחקר. הדיון יתבסס על הסוגיות אותן החוקר רוצה לאשש או להפריך ויעלה את השאלות בהן החוקרים דנים או מתלבטים לגביהן.

הקריטריונים להערכת סקירת הספרות:

- רלוונטיות לתחומי הבעיה.
  - מקיפה ומעודכנת.
  - לא מקיפה מדי עד כדי הצפת הקורא בידע ולא צרה מדי.
  - מכילה ממצאי מחקרים קודמים לצד סקירת התיאוריות הרלוונטיות.
  - מאורגנת באופן קונספטואלי, תוך הימנעות מפירוט יתר והבחנה בין עיקר וטפל.
  - כוללת הערכה וביקורת של הממצאים והתיאוריות.
- היקף סקירת הספרות בעבודת הדוקטורט הוא 40 - 50 עמודים.

החלוקה

לקראת כתיבת סקירה הספרות חשוב לרשום את ראשי הפרקים של העבודה. בזמן זה יש לציין ראשי פרקים כלליים וראשוניים על פי נושא המחקר. בהמשך קריאת הספרות יתבהרו וישתנו ראשי פרקים אלו לראשי פרקים סופיים. ראשי הפרקים של הסקירה הספרותית נכתבים בתוכן העניינים שבתחילת העבודה, ככותרות משנה.

לאחר קריאת החומר הספרותי, גם אם לא במלואו, יש לעשות מיון ראשוני של תחומי המידע, עמדות והיבטים הקיימים בתחום וכן מיון של נקודות הדיון העולות מן המקורות ואליהן מתייחסים המאמרים והמחקרים השונים. יש לבדוק את היחס של המקור לנושא הנחקר.

במהלך הקריאה תתעוררנה שאלות ביקורת בנושא, אלו תהוונה נקודות דיון נוספות על אלה שקבעת, תוספנה נופח לדיון הכללי ותתווספנה לראשי הפרקים אותם קבעת מראש. הפרקים יכללו התייחסות להסברים השונים לתופעה הנחקרת.

בכתיבת סקירה הספרות יש להפוך את חלקי המידע שנאספו ליחידה חדשה, עצמאית, עקבית, מתואמת, ברורה והגיונית. חשוב שהכתיבה תהיה ביקורתית בעלת עצמאות ומקוריות מחשבתית לאורך כל דיון.

כל פרק בסקירה יתרום נדבך נוסף לביסוס או הפרכה של השערת המחקר. כל נדבך

יאופיין בניתוח, דיון המקורות הקיימים וכן המחקרים העדכניים בתחום. החיבור הספרותי אמור לייצג קו מחשבה אחיד, המתפתח מעניין לעניין ברצף ובשיטתיות לוגית העוסק בשאלות המחקר. לעולם אין לציין הנחה אישית מקרית כעובדה. יש לבסס כל אמירה, טיעון או רעיון על מקורות ביבליוגרפיים. כל פרק בדיון הספרותי יהווה יחידה נפרדת ויעמוד ברשות עצמו, יציג רעיון, טענה או נושא. הפרקים יחולקו לחלקי משנה (תתי פרקים) לוגיים.

סגנון הכתיבה

סגנון הכתיבה צריך להיות ברור, בהיר והגיוני. מחולק לפרקים ואלו מחולקים לפסקאות. יש להקפיד על סדר לוגי של הפסקאות, בתחילה תבוא פסקת ההסבר או הטיעון ולאחריה תבוא פסקת הדוגמא מהמקור. הצגת דברי המקור תבוא לפני התגובה לטיעונו, כמו כן, ניתן לציין גישת מקור א' מול גישת מקור ב'. פסקה מביעה טיעון בודד אשר ממשיך את הטיעון שקדם לו ומוביל לטיעון שאחריו. פסקה מורכבת ממספר משפטים אשר הראשון בהם מציג את הרעיון העיקרי ולאחר מכן מסבירים ומפתחים אותו במילים אחרות, תוך שימוש בדוגמא, הקבלה, הגדרה או השוואה. מילות הקישור ומשפטי הקישור מסייעים להבין את המבנה הלוגי שלו. יש להימנע משימוש במילים לא מדויקות כמו: וכדומה, וכו', אין ספק, אני חושב. בחירת המינוחים צריכה להיות מדויקת. יש להימנע מכתובת הערות בסוגריים. אם ההערה חשובה אזי מקומה במשפט ללא סוגריים. יש לדייק בתיאור העובדות, בשמות החוקרים והמונחים. יש להימנע מעמדה אנונימית. אין מקום למשפט כמו "מחקרים שונים מראים....", אם קיימים מחקרים יש לציין אותם להביא את מקורם ואת שנת הפרסום. השפה היא אחידה לאורך כל העבודה. יש לכתוב בגוף שלישי ולא בגוף ראשון. יש לכתוב "הנושא הנבחר", ולא, "הנושא שבחרתי". אין להשתמש בסימני פיסוק, שאינם אקדמיים, לדוגמא: אין צורך לכתוב מספר סימני קריאה לשם הדגשה, מירכאות כפולות וכו'. אין להדגיש מילים בקו תחתון או בדרך אחרת. כאשר מציינים לוחות זמנים משתמשים בלוח האזרחי ולא העברי. אם חשוב לציין את הלוח העברי יש לציין לידו גם את האזרחי. ציון התאריך יהיה עם ציון חודש כמילה ושנה במספר. השנים נכתבות תמיד במלואן ללא קיצורים. אין להשתמש בראשי תיבות וקיצורים. לדוגמא: יש לכתוב באופן מלא את המילים על ידי ולא ע"י.

במקרים כאשר מושג מסוים מופיע מספר רב של פעמים, ניתן להשתמש בראשי תיבות רק במידה והמושג המקוצר אוזכר בסוגריים בעת שימושו הראשון. אין להרבות בציטוטים ישירים מהמקורות ועדיף להביא את הדברים בניסוח חדש בלשון כותב העבודה. רק כאשר הניסוח המקורי חשוב להבנת הטענה ניתן להוסיפו. במקרה כזה יש להכניס את הציטוט למירכאות ולרשום פרט לשם המקור והשנה גם את מס' העמוד בו נכתב הציטוט. ניתן לצטט חלק מסוים מהקטע במידה ולא משתנה רוח הדברים.

מפות לוחות גרפים למיניהם מוצגים או בגוף העבודה או כנספחים. כאשר הם באים כנספחים יש להפנות בגוף העבודה את הקורא לנספח. לכל מפה לוח או גרף יש כותרת מתאימה ומקרא מדויק.

הפניות לביבליוגרפיה

כול מקור, שאינו פרי מחשבתו של כותב העבודה, המובא בכול מקום בגוף העבודה, יש להפנות לביבליוגרפיה לשם כתיבה מעמיקה יותר של המקור וזאת כדי שהקורא יוכל להגיע למקור, באם יחפוץ בכך וכן מטעמי אתיקה, יושרה אקדמית וזכויות יוצרים. הדרך המקובלת להפניה היא ציון בסוף הפסקה בסוגריים שם המשפחה של המקור, פסיק ושנת הכתיבה. לדוגמא: (ישראל, 2008) ניתן לכתוב את שם המקור בתחילה הפסקה ולאחריה בסוגריים את השנה אם הניסוח מבקש זאת. לדוגמא: ישראלי (2008) טוען כי.... אם מביאים ציטוט, יש לרשום את העמוד ממנו מובא הציטוט. התייחסות לרישום הביבליוגרפיה תובא בהמשך.

השערות המחקר

השערת המחקר נכתבות לאחר סקירת הספרות. בתחילת העבודה נכתבו שאלות המחקר, השערות המחקר הן תשובות משוערות לשאלות המחקר כפי שניתן לנבא מסקירת הספרות. השערות המחקר לא באות מידע אישי או מדעתו ורצונו של החוקר אלא משוערות, לאחר קריאה מעמיקה בספרות המחקרית והן פועל יוצא ממחקרים אלו. השערות המחקר לא צריכות להתממש במחקר. המחקר יישאר באותה רמה אם השערות המחקר יאוששו או לא. מאחר והשערות המחקר הן תשובות משוערות לשאלות המחקר, אזי מספר השערות המחקר יהיה זהה למספר שאלות המחקר בעבודה.

פרק השיטה (מתודולוגיה)

המחקר האקדמי עוסק בכול תחום אפשרי ומטרתו העיקרית להסביר לנו תהליכים שונים, מגמות משתנות, התפתחויות תרבותיות, חברתיות ועוד. שתי שיטות חקירה עיקריות קיימות בשדה המחקר: המחקר הכמותי והמחקר האיכותני. שתי שיטות אלו יכולות להתקיים כל אחת בנפרד וכן הן יכולות להשלים האחת את רעותה, וכל זאת על פי תחום המחקר.

המחקר הכמותני

המחקר הכמותני משמש בדרך כלל למדעים מדויקים, מדעי הטבע, מדעי החברה כאשר החוקר מבקש לבדוק עמדות מוגדרות באופן כמותי. במחקר הכמותני על החוקר לבחון נתונים כמותיים מדידים ומספריים שתוצאותיהם מהוות את ממצאי המחקר. בשיטת המחקר הכמותי כלולות בעיקר שיטות סטטיסטיות והסתברותיות של קיבוץ ידע כמותי וניתוחו לשם מיפוי ואף חיזוי של תהליכים, תופעות ודפוסים. המחקר הכמותני בוחן את ההתנהגות הגלויה של האנשים, ודרכו יוצר את מיפוי התופעה - כימות התופעה, כיוון ומגמה. הנחת היסוד של המחקר הכמותי במדעי החברה היא, שהדרך הטובה ביותר להבין תופעות היא באמצעות מדגם רחב ומדידה מספרית.

המחקר הכמותני מתחלק לשניים: מחקר כמותני מתאמי, בדיקת התאמות בין תופעות שונות, מבלי להתיימר לקבוע מה הסיבה ומה המסובב, ומחקר כמותי ניסויי המתבצע במעבדה. במחקר הניסויי עורך החוקר שינויים במשתנה אחד, משתנה בלתי תלוי, ומצפה לראות כיצד ישתנה המשתנה השני, המשתנה התלוי.

המחקר הכמותי הוא אובייקטיבי בעיקרו משום שהוא מנתח את תוצאות המחקר בצורה רציונאלית, סטטיסטית, מספרית ללא רגשות החוקר. דעתו של החוקר לא באה לידי ביטוי במחקר הכמותי, הנחקר אינו מושפע מהתערבות החוקר ובכך יתרונו הגדול של המחקר הכמותי.

כלי המחקר בשיטה הכמותית על פי רוב הוא שאלונים סגורים המחולקים למספר רב של נחקרים ואת תוצאות בדיקת השאלונים מבסס החוקר על ניתוחים סטטיסטיים.

מתי משתמשים במחקר הכמותני?

1 | במדעי הטבע ובמדעים מדויקים.

2 | כאשר יש נגישות למספר רב של נחקרים.

3 | כאשר הנושא מאפשר קיום שאלון.

4 | כאשר אין צורך להבין תהליכים אלא להביא את נתונייהם.

5 | כאשר ניתן לדגום את האוכלוסייה באופן סטטיסטי.

השאלון

כלי מדידה פורמאלי המשמש למחקר במדעי החברה ומדעים מדויקים. רוב המחקרים הכמותיים מתבססים על שאלונים. השאלון כולל שאלות סגורות בלבד. בשאלות סגורות על המשיב לבחור בין התשובות הקבועות מראש. רק שאלות סגורות ניתנות לביצוע סטטיסטי. יתרון של השאלות הסגורות הוא בקלות השוואת המידע מכמות גדולה של שאלונים על ידי הפיכתו למידע כמותי. יתרון נוסף, הוא מהירות וקלות קריאת המידע מהשאלונים. במחקר בו יש העדפה לשאלות פתוחות, חשוב לבצע ניתוח בדרך האיכותנית. יש אפשרות לשלב בשאלון, שאלות סגורות ופתוחות. יתרונות השאלון הסגור:

- העברת השאלונים היא זולה, מהירה ודורשת מעט אמצעים.
- סיכום הנתונים וניתוחם הוא מהיר.
- לא דרושים מתשאלים וכוח אדם רב.
- יש אפשרות להעביר מספר רב של שאלונים בו זמנית למספר רב של נחקרים.

חסרונות השאלון הסגור:

- יש לחשוב על כל המידע הנדרש מראש. אין להכניס מידע חדש לאחר מילוי השאלון ולא במהלכו.
- אין אפשרות להבין אם המידע היה ברור לנחקרים. שאלות שאינן מנוסחות היטב עשויות לקבל פירוש שונה אצל משיבים שונים, להעליב או להכעיס חלק מהמשיבים או לדרוש דרישות שרק משיבים בעלי מוטיבציה גבוהה ביותר יבצעו.
- כותב השאלון צריך להתאים את השאלון לרמת הנחקרים וקהל יעד.
- ריבוי שאלות הוא מטרד. לכן חשוב לקצר את השאלון ולא להאריכו. לעיתים יש נחיצות לשאול את אותה שאלה מספר פעמים בשפה שונה, פזר שאלות אלו לאורך השאלון ולא יחד. נסה להמעיט בכך.

מבנה השאלון

- לכל שאלון מצורף דף פנייה/הקדמה לנחקר בו החוקר מבקש את עזרתו של הנחקר וכן מבטיח חיסיון ופרטיות של הנחקר. השאלון הוא אנונימי. כמו כן יובא הסבר קצר לנושא השאלון ומדוע הוא נערך.
- יש לצרף שאלון דמוגרפי עם שאלות שרלוונטיות למחקר.
- הוראות למילוי השאלון. הוראות אלו צריכות להיות קצרות, ברורות ומדויקות.
- השאלות עצמן:

השאלות צריכות להינתן בפורמט רגיל עם סולם מדידה. על סולם המדידה להיות אחיד לאורך כל השאלון, לצורך ניתוחו. ניתן להוסיף גם סולם של 2 תשובות: כן/לא אם זה נחוץ, אך הן לא יהיו השאלות היחידות. כמו כן ניתן להשתמש בשאלות המציגות אופציות שונות.

לדוגמא סולם בעל 5 אפשרויות בחירה:

דרג את הרגשתך ברגע זה:

דוגמא לשאלות סולם בעל 2 אפשרויות בחירה:

האם הפחתת את כמות הזמן שהקדשת לעבודתך או לפעילויות אחרות? כן / לא

דוגמא לשאלות המציגות אופציות שונות:

אני מעדיף ללמוד:

1 - רק מקצועות עיוניים

2 - רק מקצועות מעשיים

3 - הכול חוץ מספורט

4 - בעיקר ספורט

5 - כל מה שיש

6 - שום דבר לא.

ניתן לשלב במחקר מספר סוגי שאלות כדי לקבל את התמונה השלמה במחקר. השאלון יכול לבדוק מספר ממדים. לדוגמא: שאלון הבודק רגשות יכול לבדוק מספר שאלות הבודקות ערנות, מספר שאלות הבודקות כעס, דיכאון וכו'.

מומלץ להשתמש בשאלונים קיימים, שנוסחו בעבר ועברו תוקף ומהימנות.

אין להשתמש בשאלון שלא עבר תוקף ומהימנות.

אם חיברת לבד את השאלון גש לסטטיסטיקאי כדי שידריך אותך בהעברת התוקף והמהימנות, תהליך זה הוא ארוך ודורש מספר רב של נחקרים ולעיתים יש לבצע מספר פעמים עד להגעה לתוצאה הרצויה אך הוא חשוב ביותר ובלתי נמנע.

המחקר האיכותני

המחקר האיכותני משמש בעיקר במדעי החברה הרוח וההתנהגות, ועוסק בעיקר בהתנהגות אנושית, ומחפש הסברים להתנהגות קיימת. זהו מחקר תיאורי פרשני המנסה להגיע להבנה סובייקטיבית של הנחקר בדרך כלל ללא השערה מוקדמת, אלא באמצעות למידה והתנסות. המחקר האיכותני יכול להיעשות לא רק מול אנשים אלא גם מול טקסטים שהם הותירו מאחוריהם: עדות, מכתבים, חיבורי תלמידים וכן הלאה. המחקר האיכותני העוסק באנשים, בודק מידע סובייקטיבי ומבוסס על רגשות ומחשבות של החוקר.

החוקרים האיכותניים מדברים על חקר של תרבות ואתניות שאינה יכולה להימדד בכלים כמותיים שבו ההגדרות הן קצרות ומדויקות ולא יכולות להביא את החוקר להבנה מעמיקה של התרבות. ניסוח התשובות המוגדרות מראש מאלץ את הנחקר לבחור באחת מהן גם אם היא אינה מדויקת עבורו ואולי אינה מוגדרת לפי סולם ערכיו. ראיון עומק של אותו נחקר מאפשר להגיע להבנה איך הנחקר מגדיר את המושגים השונים ואם הם רלוונטיים עבורו.

המחקר האיכותני מתבסס על מספר כלים מחקרניים:

ראיונות - שלוש צורות עיקריות לראיון:

- ראיון אתנוגרפי פתוח הדומה לשיחה בה החוקר מעודד את הנשאל לדבר על תרבותו ושואף לקיום יחסים הרמוניים עמו ומאפשר העברת מידע. יתרון ראיון זה הוא שבאמצעותו מגיעים להבנה עמוקה של עמדות ודעות.
- ראיון סטנדרטי מובנה המתוכנן לפי לוחות זמנים בו קיים ניסוח של שאלות, מבנה וסדר השאלות קבועים מראש כמו כן גם ההסברים מנוסחים מראש. שיטה זו מתאימה למערכי ניסוי מבוקרים.
- ראיון מודרך וממוקד שאינו מתוכנן לפי לוחות זמנים מתקיים בדרך כלל כל פי תדריך כתוב, המפרט את הנושאים הקשורים למטרת המחקר. חופש התגובה של הנחקר רחב והחוקר יכול להגיב על נקודות חדשות אותן העלה הנחקר. יתרונו של ראיון כזה הוא בכך שמתקבלות תגובות אישיות וקיימת התייחסות לנקודות חשובות.

תצפיות -

תצפיות פתוחות, שבהן החוקר מתרשם מהגורמים המרכיבים את הסביבה הנחקרת ורושם אותם. תצפיות ממוקדות בדרך כלל החוקר מתחיל התצפית פתוחה ואח"כ עובר לתצפית ממוקדת. תצפיות עוזרות לזיהוי תהליכים, משמשות לבדיקת רמת הפעלתה של תכנית פעולה מסוימת. תצפיות הן תכנית פעולה יקרה ועורכת זמן רב. רמת המעורבות של החוקר גבוהה.

תצפית משתתף -

החוקר הוא פרט באוכלוסייה הנחקרת, הנוטל חלק בפעולותיה היום יומיות ורושם אותן סמוך ככל האפשר למועד התרחשותן. נרשמות גם הערות המבוססות על התרשמויותיו הסובייקטיביות של החוקר. דרך מחקר זו מתאימה במיוחד במקרים שלא ניתן לאמתם בדרך אחרת.

מחקר פעולה -

מחקר בו החוקר בודק את יעילותה של שיטה מסוימת, או של מודל מסוים. בדיקת שיטה איכותנית בדרך כלל מתבצעת כתצפית משותפת בה החוקר משתתף בקבוצה הנחקרת, או כמנחה או כאחד המשתתפים.

חקר מקרה -

מחקר תיאורי של מקרה מסוים. המקרה יכול להיות אדם, כיתה בבית ספר, מערכת חינוכית או כל ישות אחרת. המחקר בוחן תופעה בת זמננו הנמצאת בהתהוותה, והגבולות בין התופעות לבין התנאים להתהוותה אינם מובחנים בבירור. חקר מקרה אינו טכניקה ספציפית אלא שיטה לארגון מידע ונתונים חברתיים בדרך המשמרת את האופי הייחודי של האובייקטים הנחקרים. חקר מקרה מציג את הנתונים מתוך הסיטואציה ללא תלות בהשערות. חקר מקרה מתבצע כאשר הוא ייחודי, עדין לא נחקר ולא ניתן למצוא נחקרים נוספים.

שאלונים פתוחים -

שאלות פתוחות הנשאלות בתוספת לשאלונים סגורים או כשאלות עצמאיות. חסרונן הוא בדרך הניתוח הסובייקטיבית של החוקר ודרכו הסובייקטיבית של הנשאל לענות על השאלות.

מקורות ספרותיים לאיסוף נתונים -

אוטוביוגרפיות, מכתבים אישיים, יומנים אישיים מסמכים פנימיים, מסמכי תקשורת חיצונית, מסמכים רשמיים, תיקי תלמידים, תמונות ותצלומים, סטטיסטיקה רשמית ונתונים כמותיים אחרים.

יתרונות המחקר האיכותני:

- משמש במדעי ההתנהגות כאשר מחקר כמותי אינו מספיק.
- הוא מסביר את הקיים ולא רק מתאר אותו. מראה את השתלשלות הדברים.
- מביא דעות, הערכות, תפיסות של דברים בתוך הקונטקסט שלהם.
- פרשני, נותן אינפורמציות אישיות.
- מאפשר מחקר כאשר לא ניתן לדגום את האוכלוסייה באופן סטטיסטי.

חסרונות המחקר האיכותני:

- ניתן לבדוק בו מספר מועט של נחקרים.
- מחקר סובייקטיבי תלוי בדעותיו ותפיסת עולמו של החוקר.
- סובייקטיביות של הנחקרים. אוכלוסיות שונות יתנהגו בצורות שונות.
- חקר הממצאים ארוך ומסובך יותר.
- אינו מדויק.

אוכלוסייה ומדגם

אוכלוסיית המחקר מתבטאת בקבוצות מוגדרות מראש בהתאם למטרת המחקר. הקבוצה יכולה להיות מורכבת מקהל גדול מאוד או קבוצה מצומצמת מאוד. הקבוצה מתאפיינת ממכנה משותף אחד לפחות אותו החוקר רוצה לבדוק. אוכלוסיית המחקר מורכבת ממטרת המחקר ומהקבוצות הרלוונטיות למטרה זו. לעולם אין לבחור אוכלוסייה שאינה רלוונטית למחקר ויש להתייחס למקום המחקר כסביבה האידיאלית שבה ניתן לחקור את הנושא.

קבוצת הנחקרים הקטנה ביותר בעבודת דוקטורט תהיה לא פחות מ - 20 איש רצוי יותר. על החוקר למלא את כל הפרטים האישיים של הנחקרים הרלוונטיים למחקר בפירוט נרחב. פרטים אלו הוא ישיג מהשאלון הדמוגרפי אותו יחלק ביחד עם השאלון. אם יתבצע מחקר איכותני, החוקר יקבל את הנתונים בראיונות או בכל דרך אחרת. כדאי להשיג כמה שיותר פרטים אישיים כדי שניתוח התוצאות אפשר יהיה לבצע יותר פילוחים והתוצאות תהיינה משמעותיות יותר.

כלי המחקר

במחקר כמותני כלי המחקר לרוב הוא שאלונים או מבחני מעבדה. בפרק זה יש לפרט את השאלון איתו מתכוון החוקר להשתמש. חשוב לפרט את השלבים השונים של חיבור השאלון, את הטכניקות בהן משתמש החוקר ומדוע בחר בטכניקה זו. לצורך היכרות עם סוגי הסולמות והשאלונים. ראה פירוט בפרק המחקר הכמותני. המחקר איכותני כלי המחקר הם: ראיונות, תצפיות, תצפית משתתף, מחקר פעולה, חקר מקרה, שאלונים פתוחים ומקורות ספרותיים לאיסוף נתונים. ראה פירוט בפרק המחקר האיכותני.

נוהל המחקר

זהו השלב בו מתחיל המחקר בפועל. שלב זה מתוכנן ע"י החוקר. תת פרק נוהל המחקר או הליך המחקר מפרט את דרך הפעולה אותה ביצע החוקר בעת המחקר. בשלב זה יוצא החוקר לשטח ופונה אל הנחקרים, מבצע את איסוף הנתונים עד שלב העיבוד.

בהליך המחקר יש לפרט את הימים והשעות שבהם ניגש החוקר למקום המחקר או למקומות בהם מתבצע המחקר. יש לפרט עם מי שוחח ומה הסביר בקשר למחקר, במטרה שיאפשרו לו את ביצועו בשטח. יש לפרט בעיות או התנגדויות שצצו במהלך

המחקר וכן את צורת החלוקה, התגובות באופן כללי ואם הנחקרים מילאו את השאלונים במקום, או שקיבלו אותם והחזירו אותם לאחר זמן מה.

לעתים המחקר מתבצע במשך מספר ימים ובמספר מקומות. במצב זה יש לפרט כל שלב, תוך ציון מספר הטפסים שחולקו לנחקרים ומספר ההחזרים. למספר הטפסים ומספר ההחזרים חשיבות רבה, שכן ככל שהמדגם גדול יותר ומספר ההחזרים גבוה יותר, כך קיימת סבירות למהימנות גבוהה יותר של המחקר ותוצאותיו.

במחקר כמותי, יש לציין את דרך עיבוד השאלונים, באיזו תוכנה הם עובדו ומה ההוראות שניתנו למבצע העיבוד הסטטיסטי.

שיטות העיבוד הסטטיסטי (רלוונטי למחקר כמותי בלבד)

בסעיף זה החוקר מתבקש לתאר את דרכי עיבוד הנתונים, כלומר – מה יעשה בנתונים, לאחר שיאספו, כדי לענות על שאלות או לבחון את השערות המחקר.

תכנית עיבוד הנתונים צריכה להראות שהחוקר יודע, ברמה מושגית, מה יעשה בנתונים (בהצעת המחקר) ומה הוא עשה בנתונים בעבודת הדוקטורט עצמה.

הערה: אמירה מסוג "הנתונים יועלו למחשב ויעובדו בתוכנת SPSS אינה מספקת (גם לא בהצעה). מאידך, אין חובה לפרט את סוגי המבחנים הסטטיסטיים הספציפיים שבהם יעשה שימוש. תכנית עיבוד הנתונים יכולה לציין, למשל, כי תיבדקנה התפלגויות, יבדקו ההבדלים בין הקבוצות, ייבדק המתאם בין משתנים אלה לאחרים, יערך ניתוח שונות עם משתנים x ו-y, וכדומה.

סטודנט לדוקטורט אשר אינו בקי בסטטיסטיקה רשאי להשתמש ביעוץ סטטיסטי ובלבד שהוא יודע, מבין ויוכל להסביר במידה ויידרש את הפעולות הסטטיסטיות שנעשו בעבודתו.

*הערה לגבי פרק המתודולוגיה (השיטה) במחקר איכותני:

במחקר איכותני נשמרת מסגרת דומה של פרק השיטה, למרות שקיימים הבדלים בין מחקר כזה לבין מחקר כמותני באופני הדגימה, בכלי המחקר, בדרכי איסוף הנתונים ובעיבודם. בתת-הפרק "כלים" על החוקר לתאר את מדריך הראיון ו/או התצפית שישמשו (או שימשו) ללימוד התופעה הנחקרת ולהראות את התאמתם למטרה זו. בתת-הפרק "נוהל המחקר" יש לתאר את האופן בו הראיון יערך/נערך, וכיצד ייאספו/נאספו הנתונים לצורך עיבודם, לדוגמא: "הראיונות ייערכו בבתי המרואיינים הראיונות יוקלטו במלואם, ותמלילי הראיונות ישמשו לניתוח הנתונים. אף כי חוקרים עשויים שלא לדעת במדויק, בעת כתיבת הצעת המחקר, כיצד ינותחו הנתונים לאחר שייאספו, מן הראוי להציג בתת-הפרק "עיבוד הנתונים" את המסגרת הכללית של התכנית לניתוח תמלילי הראיונות. בדיווח על המחקר, בעבודת הגמר עצמה, יש צורך לתאר בפירוט כיצד נותחו ועובדו הנתונים.

ממצאים

ממצאי המחקר הינם התוצאות שהתקבלו מן המחקר. תוצאות המחקר במחקר כמותי הוא תוצאות השאלונים ששימשו את המחקר. במחקר הכמותי הנתונים של תוצאות המחקר הם נתונים מספריים אשר מצורף אליהם הסבר מילולי. ממצאי המחקר אמורים להציג את התשובות הממוצעות ואת סטיות התקן. נתונים אלה, הנובעים מהממצאים, עשויים להצביע על מגמה ראשונית אשר הדיון שבא לאחר מכן מבסס ומצליב את כל הנתונים לידי תשובה כוללת לשאלות המחקר.

במחקר איכותני תוצאות המחקר תופסות נפח גדול יותר כאשר כאן מובאים תוצאות הראיונות, התצפיות או כל כלי מחקר אחר ששימש את המחקר. תוצאות הראיונות או התצפיות נכתבות כלשונן. צריך להיכתב כל הנאמר הרלוונטי למחקר.

דיון

הדיון בממצאי המחקר מהווה אנליזה של הנתונים השונים שהופיעו במהלך המחקר. הדיון נותן הסברים ותשובות מפורטות לשאלות המחקר. מאשש או סותר את השערות מחקר דרך הצלבת הנתונים ותוצאות המחקר, בהשוואה לספרות המקצועית שהוצגה בפרק סקירת הספרות.

בדיון מעובדים כלל הנתונים, מוצלבים הממצאים ומוצגת עמדה מוסברת אליה הגיע המחקר.

במחקר איכותני הדיון משווה את הנאמר בראיונות או בתצפיות ונכתב בפרק ממצאי המחקר, ומגיע למסקנות המתבקשות.

הדיון משווה את תוצאות המחקר הנוכחי עם תוצאות מחקרים אחרים שנעשו בעבר וכן משווה את תוצאות אלו לעמדותיהם של חוקרים נוספים.

הדיון מביא אותנו לשלב הבא של העבודה שהוא הסקת המסקנות שאליו הגיע המחקר. היקף הדיון לא קבוע אך מכיל מספר עמודים.

סכום ומסקנות

בפרק זה, שבא לאחר הדיון, ניתנות התשובות לשאלות המחקר בצורה מתומצתת, קצרה וברורה. סיכום, שבו יפורטו בקצרה ממצאי המחקר ומסקנותיו. המסקנות המובאות בפרק זה הן מסקנות שניתן להשליך על אוכלוסייה גדולה ורחבה יותר מאוכלוסיית המחקר. מסקנות המחקר יכולות להיות תואמות את השערות המחקר אך יכולות להיות באותה מידה גם סותרות אותן. היקף הסיכום והמסקנות כעמוד אחד.

חסרונות המחקר והמלצה למחקרים נוספים

חסרונות או מגבלות המחקר הנכתבים בפרק זה אינם חסרונות שלחוקר יכולה הייתה להיות שליטה עליהם. ז"א לא יכולים להיות חסרונות של ביצוע לא יעיל של המחקר. כאן מופיעים חסרונות שכל חוקר היה נתקל בהם בבואו לביצוע המחקר ולא היו ברי פתרון.

נהוג לכתוב המלצות למחקרים אשר יקדמו את החקר בתחום המחקר לעיתים המלצות למחקרים נוספים נובעות החסרונות המחקר הנוכחי. לא חובה לכתוב פרק זה.

רישום ביבליוגרפי

מטרת הרישום הביבליוגרפי היא עזרה במציאת מקורות של פרסומים אקדמיים, ומתן קרדיט ושמירה על זכויות יוצרים למחבר הפרסום.

הרישום הביבליוגרפי מכיל את כל מאפייני המקור: שם המחבר, שנת ההוצאה, שם המאמר, כותר הספר, מקום ההוצאה וכן שם המוציא לאור.

קיימים מספר סגנונות ציטוט, אך מומלץ להשתמש בסגנון APA.

כל המקורות שהוצגו בעבודה חייבים להופיע ברשימה הביבליוגרפית וכמו כן אין לכלול בה פריטים שלא צוטטו במהלך העבודה.

רשימת המקורות תהיה מסודרת בסדר אלפביתי על פי שם משפחתו של כותב המאמר הראשון של כל מקור ביבליוגרפי.

יש לשמור על אחידות בעצוב.

תחילה יצוינו מקורות באנגלית.

המקורות בעברית יתורגמו לאנגלית, ציון התרגום ייכתב בסוף רישום המקור, לדוגמא:

Rubinstein, D. (1999). Journey to Old Age, Dionon Publishers, Tel Aviv University.

(Hebrew).

בסיום מקור מקוון, אינטרנטי, יש לציין גם את תאריך השימוש: אוחזר בתאריך....

לפירוט והסבר מלא של כתיבת הרישום הביבליוגרפי ניתן להיעזר באתרים של מוסדות אקדמיים שונים:

<http://socsci.tau.ac.il/poli/images/stories/pdf/clalim.pdf>

http://www.openu.ac.il/library/downloads/APA_5.pdf

<http://www.bibme.org>

http://www.beitberl.ac.il/libraries/mainlibrary/citation_guide/Pages/default.aspx

- חשוב לציין, כי המבנה המצ"ב הוא בינלאומי אך לעיתים יכולה אוניברסיטה כלשהי לדרוש שינויים מסוימים.

נספחים

בסוף העבודה מובאים הנספחים.
כל הנספחים המובאים כאן צוינו במהלך העבודה והופנו לפרק זה.
נספחים יכולים להיות השאלונים ששימשו בעבודה, מבחנים שנעשו, חומר המסביר מודל מסוים שנוסה בעבודה או כל דבר שהחוקר מוצא לנכון.

ביבליוגרפיה להכנת חוברת זו:

קופרברג, ע. (2009). חקר הטקסט והשיח, רשומון של שיטות מחקר. הוצאת הספרים של אוניברסיטת בן - גוריון בנגב.

צבר בן יהושע, נ. (1999). המחקר האיכותני בהוראה ובלמידה. מודן הוצאה לאור בע"מ.

רון, ת. (2013). כללים לעריכת חיבור אקדמי. החוג למדעי המדינה אוניברסיטת תל אביב.
<http://socsci.tau.ac.il/poli/images/stories/pdf/clalim.pdf>

אנטונובסקי, א. (2011). תמצית כללי הכתיבה על פי מדריך הכתיבה של APA מהדורה 5 וכמה המלצות נוספות. המחלקה לחינוך ולפסיכולוגיה, האוניברסיטה הפתוחה.

http://www.openu.ac.il/library/downloads/APA_5.pdf

יזרעאלי, א. (2013) המדריך לכתיבה אקדמית. אתר סמינר
<http://www.seminar.co.il>

אתר מכללת בית ברל
<http://www.beitberl.ac.il/libraries>